

ПРОФ. ДР ВЛАДАН ПЕРИШИЋ
*Универзитет у Београду – Православни богословски факултет,
 Катедра за историју*

ДОПРИНОС ПРОФЕСОРА
 ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА
 РАЗВОЈУ СРПСКЕ ТЕОЛОШКЕ МИСЛИ
 (ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОБЛЕМИ)

Да би један овако обиман пројекат уродио било каквим плодом, потребно је учинити бројне предрадње и обавити многа прелиминарна истраживања.* Но, пре свега, неопходно је постати свестан свих проблема и потешкоћа који стоје на његовом путу, а њих није мало. Стога бих се у овом осврту позабавио само *истраживачким проблемима* које онај ко намерава да разматра допринос професора ПБФ развоју српске теолошке мисли мора узети у обзир уколико жели да ову тему обради иоле озбиљно и да резултати његовог труда не буду исхитрени, парцијални и, коначно, незадовољавајући.

Академска и неакадемска теологија

Пре свега, треба видети да ли уопште постоји српска теолошка мисао изван ПБФ (у двадесетом веку). Потом, уколико постоји, шта је на шта (више) утицало и како: факултетска (академска) теологија на неакадемску или обратно, неакадемска на академску. Под академском теологијом можемо подразумевати или ону која се развија и одвија на самом Факултету (у виду предавања, објављивања стручних чланака или студија и књига и томе слично) или, пак, ону која, било да се „дешава“ на Факултету или изван њега, испуњава све академске узусе (свога времена). Под неакадемском теологијом, самим тим, могла би се подразумевати или теологија која настаје ван Факултета или она која, било да се развија на Факултету или ван њега, не испуњава све неопходне услове да би се могла назвати академском.

Наравно, квалификативе „академска“ и „неакадемска“ треба схватити не у вредносном него искључиво у дескриптивном смислу. Тако чињеница

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 149037А („Српска теологија у двадесетом веку“), који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

да ће један теолошки текст бити процењен као „академски“ још увек неће говорити ништа (позитивно) о његовој (научној или теолошкој) вредности, као што и чињеница да ће неки други текст бити означен као „неакадемски“ неће ниуколико умањивати његов теолошки значај. Ово је важно нагласити зато што код разних теолога у различитим временима постоји тенденција о различитом, па и сасвим супротном, вредновању „академског“ и „неакадемског“. Док се у једном случају све што испуњава академске норме самим тим хвали и велича као „научно“, без суштинског удубљивања у сам обрађивани проблем и ваљаност његовог (евентуалног) решења, дотле се у другом случају све истински академско ниподаштава као „схоластичко“, пропуштајући да се увиди његова стварна теолошка вредност.

Стога се чини да би ваљан приступ морао како *разликовати* академске од неакадемских типова текстова, тако исто и *процењивати* њихову стварну теолошку вредност *независно* од тога да ли имају једну или другу форму, тј. да ли су писани у форми академске или чак „схоластичке“ студије, или пак у слободнијој форми огледа, есеја, омилије, па чак и песме и сл.

Потом, ваљало би одлучити да ли процењивати нечији допринос теолошкој мисли само у време док је био професор на Факултету или у обзир узети и његове радове написане много година или чак деценија по (принудном!) напуштању Факултета. Случај Јустина Поповића би овде могао бити case study.

Контекстуализација српске теолошке мисли

Као и сваку другу, тако је и српску теолошку мисао двадесетог века важно ставити у *друшћивеноисторијски, научни и теолошки контекст*, како српски тако и европски и (евентуално) светски. Тек када објективно истражимо однос модерне српске теологије према областима разних других наука (пре свега философији, психологији, историји, али и историји уметности, археологији, па и неким природним наукама) и нарочито према савременој јој европској теолошкој мисли, моћи ћемо исто тако објективно сагледати њену праву вредност. Тек тада моћи ћемо одговорити на питања да ли су идеје и становишта које се срећу у српским теолошким списима (било којег вида) изворна и оригинална *по себи* (те би се, према томе, на њих могли угледати и други) или *само за српској читаоца* (који није имао прилике да их упозна читајући студије страних теолога на изворним језицима) или, пак, *ни једно ни друго*.

Овде, пре свега, треба испитати списе оних српских теолога (или, тачније, професора теологије) који су се дуже или краће школовали у иностранству, било на православним, римокатоличким или протестантским факултетима, јер су управо (мада не и искључиво) они били ти који су,

често несвесно (али понекад и врло свесно), по повратку у Србију „из великог света“ са собом доносили и теолошке идеје и ставове који су у доба њиховог школовања били владајући у срединама у којима су се поменути професори затекли. Све те идеје би требало процењивати како у њиховом транспонованом и у српску теолошку средину мање или више вешто уклопљеном виду, тако и по себи, тј. независно од тога да ли су оригинални производ неког српског теолога или само његово представљање тих (туђих) идеја српској читалачкој публици (под својим или именом њиховог правог аутора).

Технички проблеми

Поред поменутих проблема са којима ће се неминовно сусрести сваки пажљивији истраживач модерне српске теолошке баштине, ту су и лакши али ипак обимни проблеми који се збирно могу именовати као технички. Реч је, најпре, о томе да теолошки списи професора ПБФ нису, на жалост, још увек ни сабрани а камоли издати. Тако будућем истраживачу предстоји или да чека да прво буде обављен овај посао, па да тек онда разматра горепоменућу проблематику или да сам почне да трага по библиотекама, приватним (породичним или манастирским) збиркама (неиздатих) текстова, незнајући да ли је обухватио све ауторове списе или му стално понешто измиче. Тек нам, дакле, предстоји издавање сабраних (или чак целокупних) дела професора београдског ПБФ, као предуслов објективне валоризације њихове теолошке мисли.

Уско повезан с тим је и проблем на српски језик непреведених дела (махом докторских дисертација, а у новије време и магистарских радова) оних професора који су се школовали (и) у иностранству. Понека од тих дела су преведена, док друга тек чекају да се представе српском читаоцу.

[Нпр. други део инаугуралне дисертације Филарета (Бранка) Гранића, *Die Subscriptionen in den datieren griechischen Handschriften des 9. und 10. Jahrhunderts*, одбрањене у Минхену 1909. објављен је под насловом „Потписи у датираним грчким рукописима из 9. и 10. века“ у часопису *Бојословље* 1 и 2 за 1988, стр. 27-53 (у преводу Зорана Јовановића); докторска дисертација Јустина Поповића, *Τὸ πρόβλημα τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς γνώσεως κατὰ τὸν Ἅγιον Μακάριον τὸν Αἰγύπτιον*, одбрањена у Атини 1926, објављена је као „Проблем личности и познања по учењу Св. Макарија Египатског,“ *Пути бојоознања*, Београд 1987. стр. 5-103; докторска дисертација Атанасија Јевтића, *Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὸν Ἱερὸν Χρυσόστομον*, одбрањена у Атини 1967, објављена је (у преводу Максима Васиљевића) под насловом *Еκκλησιολογία Σεισῆοι Αἰοσιῶλα Παύλα*, Врњци-

Требиње, 2006; докторска дисертација Амфилохија Радовића, Τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον Παλαμᾶς, одбрањена у Атини 1973, објављена је (у преводу Атанасија Јевтића и Дејана Ристића) као *Тајна Светије Тројице њо Светиом Григорију Палами*, манастир Острог, 2006. С друге стране на превод још чекају докторске дисертације Иринеја Буловића, Τὸ μυστήριον τῆς ἐν τῇ Ἁγία Τριάδι διακρίσεως τῆς Θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας κατὰ τὸν Ἅγιον Μάρκον Ἐφέσου τὸν Εὐγενικόν, одбрањена у Атини 1980, а издата у Солуну 1983. Игнатија Мидића, Τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας, одбрањена у Атини 1987, и издата у Атини 1989, Ненада Милошевића, Ἡ θεία Εὐχαριστία ὡς κέντρον τῆς Θείας λατρείας, одбрањена у Солуну 1994, и издата у Солуну 2001, Максима Васиљевића, Порфирија Перића, Дражена Перића, све одбрањене у Атини, као и друге.]

Критичко процењивање

Ту је, затим, и нешто захтевнији проблем рашчлањавања српске теолошке мисли по дисциплинама (догматика, патрологија, литургија итд.). На ПБФ је то, по природи ствари, учињено, али се и ту мора бити опрезан. Наиме, нипошто се не може све оно што је написао нпр. професор патрологије механички сврстати у патрологију, и томе слично. Потребно је да пажљиво ишчитавање целине списа води његовом дисциплинарном сврставању. Такође је неопходно избећи исхитрено, и у суштини неозбиљно, становиште, које се, на жалост, сусреће код не малог броја професора ПБФ, да је један спис аргументи неуспео или да је аутор таквог списа некомпетентан само зато што се усудио да пише о проблему из области из које није докторирао или коју не покрива катедра на којој предаје. Напротив, та чињеница би требало да буде потпуно ирелевантна, а списе би ваљало процењивати по себи, тј. без обзира на то ко им је аутор, узимајући у обзир само њихову интринсичну вредност.

Оно што би још могло, и то не мало, допринети критичком (пр)оцењивању теолошких списа српских аутора јесте плодна *јодемичка* мисао (која се по правилу одвија у стручним и научним часописима) која принуђава ауторе да јасније формулишу своје ставове и да изостре своју аргументацију, чувајући у жару полемике и своје и достојанство онога против кога полемичу, а која, у случају српске теолошке сцене, на жалост, у потпуности одсуствује. Чини се да средине попут српске још нису преболеле дечије теолошке болести (типа: „ово је рекао свети тај-и-тај и о томе се не дискутује“ или „овакав став се не може наћи код светих отаца, па је зато у најмању руку сумњив а његов аутор по свој прилици јеретик“ и томе слично) и да још није дошло време озбиљних и одговорних стручних и научних теолошких спорова и дискусија који су више него неопходни

да би се једна средина попут српске из стања у којем се налази уздигло до какве-такве (теолошке и уопште научне) зрелости.

Овим су наведени само неки (нипошто не сви) истраживачки проблеми пред којима ће се наћи свако ко непристрасно и одговорно покуша да се упусти у (не)захвалан подухват приказивања и процењивања доприноса професора ПБФ развоју српске теолошке мисли.